
Lockdown a jeho dopady na ekonomické subjekty v Slovenskej republike

Miriama Blahušiaková¹, Lucia Ondrušová²

Abstrakt

Celý svet čelí v súčasnosti kríze spôsobenej pandémiou COVID-19, kedy v dôsledku prijatých reštrikčných opatrení zameraných na predchádzanie šírenia vírusu došlo na jar 2020 k tzv. lockdownu ekonomiky, t. j. uzavretiu prevádzok, škôl, hraníc a pod. Cieľom príspevku je analyzovať opatrenia vlády a následné legislatívne zmeny, ktoré boli prijaté za účelom zmiernenia negatívnych dopadov krízy súvisiacej s pandémiou COVID-19 a vyhodnotiť výsledky dotazníkového prieskumu zameraného na zistenie vplyvu vládou prijatých opatrení na finančnú situáciu subjektov v SR.

Kľúčové slová

uzavretie ekonomiky, finančná situácia, vládne opatrenia, COVID-19

Abstract

At present, the whole world faces the crises caused by COVID-19's pandemic, when as a result of the restrictive measures adopted that were aimed to prevention of the virus's spread there was a lockdown of economics in spring 2020, which means that the services, schools, boarders etc. were closed. The aim of the paper is to analyse the government remedies and legislative changes adopted to settle down the impact of the crises related to pandemic COVID-19 and to analyse the questionnaire survey's results that was aimed to find out the impact of the government remedies on the financial position of subjects in the Slovak Republic.

Key words

Lockdown, financial position, government measures, COVID-19

JEL classification

M48, J38, M54

1 Úvod

V roku 2020 celý svet zasiahla kríza súvisiaca s pandémiou vírusu COVID-19, ktorej dôsledky negatívnym spôsobom ovplyvnili nielen podnikateľské subjekty, ale všetky subjekty ekonomického života, vrátane zamestnancov, samostatne zárobkovo činných osôb (ďalej aj „SZČO“), neziskových účtovných jednotiek, rozpočtových a príspevkových organizácií, finančných inštitúcií a pod. Prvá vlna pandémie sa začala naplno prejavovať na jar 2020, kedy viaceré krajiny pristúpili k prísnyim reštrikčným opatreniam zameraným na predchádzanie šírenia vírusu, v dôsledku ktorých došlo napr. k uzavretiu prevádzok, škôl, hraníc, obmedzeniu ekonomického a spoločenského života, k tzv. lockdownu ekonomiky.

Podľa analýzy Finstat, ktorá bola realizovaná v apríli 2020 (Finstat, 2020), bolo krízou COVID-19 ohrozených 15 660 firiem, ktoré ročne vytvárajú tržby cca 8,8 mld. Eur. Z týchto firiem bolo najviac spoločností pôsobiacich v službách pohostinstiev. Najviac spoločností postihnutých krízou COVID-19 podľa uvedenej štatistiky sídli v okresoch hlavného mesta.

¹ Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva a audítorstva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, miriama.blahusiakova@euba.sk.

² Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva a audítorstva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, lucia.ondrusova@euba.sk.

Lockdown v súvislosti s ochranou a bezpečnosťou zdravia zamestnancov, ako aj ochranou podnikania v lokálnom a globálnom meradle viedol v konečnom dôsledku k útlmu, až pozastaveniu hlavného ťahača ekonomiky na Slovensku (výroba automobilov) vo všetkých jeho závodoch (Volkswagen Slovakia, Groupe PSA Slovakia, Kia Motors Slovakia, Jaguar Land Rover Slovakia). (Bečka, 2020)

Vzhľadom na to, že veľké spoločnosti v počiatočnom štádiu prijímaných opatrení na zmiernenie dopadov krízy nemali nárok na pomoc od štátu, viaceré spoločnosti začali na úrady práce nahlasovať hromadné prepúšťanie. Len v Bratislavskom kraji bolo v mesiaci marec nahlásených 13, v apríli 5 hromadných prepúšťaní. Prepúšťania tiež ohlásili napr. spoločnosť Decodom z Topoľčian (903 ľudí), spoločnosť zaoberajúca sa výrobou železničných lokomotív z Martina (neskôr bolo prepúšťanie zrušené), výrobca elektrických svietidiel z Topoľčian (450 ľudí), spoločnosť zaoberajúca sa údržbou ciest z Banskej Bystrice (16 ľudí), Podpolianske strojárne (727 ľudí), spoločnosť vyrábajúca diely do osobných automobilov z Malaciek (164 ľudí), reklamné agentúry z Bratislavy (81 ľudí), spoločnosť podnikajúca v oblasti hotelierskeho ubytovania z Pezinka (44 ľudí), spoločnosť podnikajúca v oblasti zdravotnej starostlivosti (114 ľudí), výrobca obuvi z Prievidze (52 ľudí), výrobca kabeliek z Košíc (200 ľudí) a pod. (Michalková, 2020)

Cieľom príspevku je analyzovať opatrenia vlády a následné legislatívne zmeny, ktoré boli prijaté za účelom zmiernenia negatívnych dopadov krízy súvisiacej s pandémiou COVID-19 a vyhodnotiť vplyv vládou prijatých opatrení na ekonomickú situáciu subjektov v SR, okrem iného aj prostredníctvom dotazníkového prieskumu, ktorý sa uskutočnil v druhej polovici mája 2020.

2 Najdôležitejšie legislatívne zmeny súvisiace so zmiernením negatívnych dopadov krízy

Každá krajina sa snažila s následkami krízy spôsobenej pandémiou COVID-19 vysporiadať, prijať opatrenia a opätovne naštartovať utlmenú ekonomiku. V rámci Európskej únie malo najviac zdrojov a najprepracovanejší systém opatrení v boji s koronakrízou Nemecko ako štvrtá najvýkonnejšia ekonomika sveta, ktoré sa poučilo z predchádzajúcej krízy z roku 2008 a zostavilo najväčší balík finančnej pomoci svojim spolkový krajinám v histórii. (Máziková & Antalová, 2020)

Vláda Slovenskej republiky prijala na zmiernenie dopadu krízy COVID-19 dňa 2. apríla 2020 zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 (ďalej len „lex korona“), ktorý bol následne niekoľkokrát novelizovaný. Opatrenia vlády boli zamerané najmä na oblasť správy daní, dane z motorových vozidiel, správnych poplatkov, účtovníctva, dane z príjmov, oblasť finančného trhu, oblasť rozpočtových pravidiel. V tejto súvislosti išlo napr. o tieto opatrenia:

- posun termínov pre podanie daňového priznania k dani z príjmov a uloženie účtovnej závierky do registra účtovných závierok,
- posun termínov pre zaplatenie dane z príjmov a platenie preddavkov na daň z príjmov,
- posun termínov pre platenie preddavkov na daň z motorových vozidiel,
- možnosť použiť podiel zaplatenej dane na pomoc pri zmiernení negatívnych následkov pandémie (týka sa prijímateľov podielu zaplatenej dane),
- a pod.

Taktiež bol vypracovaný projekt na podporu udržania zamestnanosti, aby sa podporilo zachovanie pracovných miest a podnikanie samostatne zárobkovo činných osôb (táto pomoc pre zamestnávateľov a SZČO by mala dosiahnuť 1,4 mld. Eur), došlo k posunu termínov pre platenie poisťného do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní a umožnilo sa žiadať o

paušálny príspevok na náhradu straty príjmu zo zárobkovej činnosti (týka sa SZČO), o pomoc z dotačného systému Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (týka sa osôb pracujúcich na základe dohôd o pracovnej činnosti a dohôd o vykonaní práce). Viaceré z týchto opatrení boli podmienené splnením základných podmienok pre ich získanie.

V spolupráci s finančnými inštitúciami sa podarilo vypracovať plán opatrení zameraný na odklad splátok spotrebných úverov a úverov na bývanie až o 9 mesiacov pre obyvateľov a tiež odklad splátok pre podnikateľov a firmy na 9 mesiacov, v prípade lízingov na 3 + 3 mesiace.

V súvislosti so snahou o zmiernenie negatívnych dopadov krízy súvisiacej s COVID-19 na oblasť zamestnanosti bol prijatý zákon č. 66/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony (ďalej aj „zákoník práce“). Týmto zákonom boli zároveň novelizované ďalšie dôležité právne normy, ako zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov a pod.

V rámci zákonníka práce bola okrem iných skutočností zavedená možnosť flexibilnejšieho reagovania zamestnávateľa na dynamické zmeny v ekonomike, ktoré sa týkali organizácie práce, ochrany zamestnancov v oblasti úpravy pracovného času, v oblasti určenia a čerpania dovolenky. (Meluchová & Mateášová, 2020) Do zákonníka práce bola doplnená jedenásta časť „Osobitné ustanovenia v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu“, konkrétne § 250b, v rámci ktorého sa ustanovilo, že v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu a počas dvoch mesiacov po ich odvolaní a počas účinnosti opatrenia na predchádzanie vzniku a šíreniu prenosných ochorení alebo opatrenia pri ohrození verejného zdravia nariadených príslušným orgánom:

- a) je zamestnávateľ oprávnený nariadiť výkon práce z domácnosti zamestnanca, ak to dohodnutý druh práce umožňuje a
- b) zamestnanec má právo na vykonávanie práce zo svojej domácnosti, ak to dohodnutý druh práce umožňuje a na strane zamestnávateľa nie sú vážne prevádzkové dôvody, ktoré neumožňujú výkon práce z domácnosti.

Podľa odseku 5 § 250b zákonníka práce bol zamestnávateľ povinný ospravedlniť neprítomnosť zamestnanca v práci aj počas jeho dôležitej osobnej prekážky v práci, ktorou je karanténne opatrenie alebo izolácia. Za tento čas nepatrila zamestnancovi náhrada mzdy. Takýto zamestnanec sa posudzoval ako zamestnanec, ktorý je uznaný dočasne za práceneschopného. Taktiež bolo do zákonníka práce doplnené ustanovenie, že pokiaľ zamestnanec nemohol vykonávať prácu celkom alebo sčasti pre zastavenie alebo obmedzenie činnosti zamestnávateľa na základe rozhodnutia príslušného orgánu alebo pre zastavenie alebo obmedzenie činnosti zamestnávateľa ako dôsledku vyhlásenia mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu, ide o prekážku na strane zamestnávateľa, pri ktorej patrí zamestnancovi náhrada mzdy v sume 80 % jeho priemerného zárobku, najmenej však v sume minimálnej mzdy.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR ako pomoc na zmiernenie negatívnych dopadov krízy súvisiacej s COVID-19 prijímalo od apríla 2020 žiadosti o príspevok na mzdy zamestnancov od tých zamestnávateľov, ktorí boli nútení z dôvodu predchádzania šíreniu vírusu zatvoriť prevádzky. Títo zamestnávateľia mohli požiadať o príspevok na mzdu zamestnanca vo výške 80 % jeho priemerného zárobku, najviac vo výške 1100 Eur.

Podmienkou bolo udržanie pracovného miesta aj po skončení krízového obdobia. (Meluchová & Mateášová, 2020)

Podobným spôsobom sa poskytoval aj príspevok na náhradu straty príjmov zo zárobkovej činnosti, a to v závislosti od poklesu tržieb. Tento príspevok sa poskytoval od marca 2020 (kedy došlo k uzatvoreniu a obmedzeniu prevádzok) až do konca kalendárneho mesiaca, v ktorom sa rozhodnutie zrušilo.

Od druhej polovice apríla 2020 vzhľadom na zlepšujúcu sa epidemiologickú situáciu začalo v Slovenskej republike postupné uvoľňovanie opatrení, ktoré bolo rozdelené do 4 fáz (pozri obrázok 1). Prvá fáza začala 22. apríla 2020, ďalšie fázy mali pokračovať v dvojtýždňových intervaloch. Napokon vďaka priaznivej situácii došlo k spojeniu 3. a 4. fázy.

Obr. 1: Fázy uvoľňovania opatrení

Zdroj: <https://www.forbes.sk/matovic-predstavil-4-fazy-uvolnovania-obmedzeni-uplne-otvorenie-ekonomiky-je-mozne-do-niekoľkých-tyzdnov/>

V júni 2020 schválila vláda 114 opatrení zameraných na zlepšenie podnikateľského prostredia na Slovensku, najmä na zníženie byrokracie a zredukovanie povinností podnikateľov. Cieľom týchto opatrení bolo zlepšiť podnikateľské prostredie a naštartovať ekonomiku po kríze spôsobenej pandemiou COVID-19. Nešlo o priamu pomoc vlády podnikateľom na zmiernenie negatívnych dopadov krízy súvisiacej s COVID-19, opatrenia boli skôr zamerané na odstránenie viacerých byrokratických a podnikateľov zbytočne zaťažujúcich záležitostí. Pôvodný materiál zahŕňal 80 noviel zákonov, z ktorých väčšina mala platiť už od 1. júla 2020. Uvedené zmeny mali pomôcť najmä cestovným kanceláriám, ubytovacím zariadeniam, vinárom a mnohým ďalším. (Solíková, 2020a) Týchto 114 opatrení prešlo v parlamente pripomienkovým konaním a následne bolo schválených s vyše 50 úpravami, zmenami, či doplneniami. Účinnosť týchto opatrení bola stanovená dňom vyhlásenia v Zbierke zákonov, a to 21. júla 2020, ďalšie ustanovenia majú účinnosť od 1. septembra 2020, 1. januára 2021 alebo neskôr. V mnohých prípadoch nejde o zásadné zmeny, ale skôr o výrazné zníženie byrokracie v podnikaní a odstránenie viacerých bodov, na ktoré podnikatelia poukazovali v ankete Byrokratický nezmysel roka. (Solíková, 2020b)

Lídri Európskej únie sa na osobitnom zasadnutí Európskej Rady konanej v dňoch 17. - 21. júla 2020 dohodli na ozdravnom balíku a sedemročnom rozpočte na obdobie rokov 2021 – 2027, ktorého cieľom bolo podporiť investície do ekologických a digitálnych prechodov v súvislosti s ozdravením ekonomiky po korona kríze. (Máziková & Antalová, 2020)

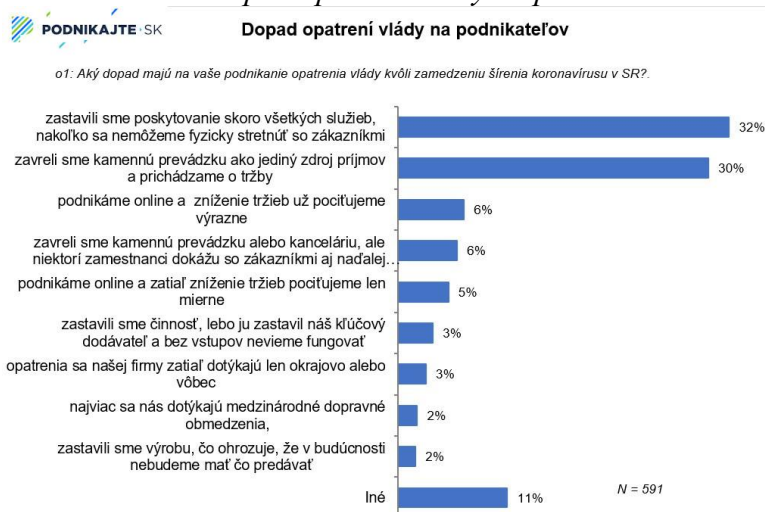
Slovensko bude mať na ozdravenie ekonomiky z doterajšieho programového obdobia nevyčerpaných 8 mld. Eur, z balíka fondu obnovy 7,5 mld. Eur a zo sedemročného rozpočtu Európskej únie na roky 2021 – 2027 18,6 mld. Eur. Z fondu obnovy ešte môže Slovensko čerpať pôžičky do výšky 6,8 mld. Eur, vlastné spolufinancovanie projektov je naplánované vo výške 2,9 mld. Eur. (vlada.gov.sk, 2020)

3 Dopad prijatých reštrikčných opatrení na ekonomické subjekty

V dňoch od 17. 3. 2020 do 23. 3. 2020 uskutočnilo Združenie mladých podnikateľov Slovenska prieskum, ktorého sa zúčastnilo 591 respondentov. Z výsledkov prieskumu vyplynuli napr. nasledujúce skutočnosti (ZMPS, 2020):

1. Na otázku, aký dopad mali na podnikanie respondentov opatrenia vlády kvôli zamedzeniu šírenia koronavírusu v SR, 32 % respondentov uviedlo, že muselo zastaviť poskytovanie skoro všetkých služieb, keďže sa nemôžu fyzicky stretnúť so zákazníkmi a 30 % respondentov uviedlo, že zavrelo kamennú prevádzku ako jediný zdroj príjmov, čím prichádzajú o tržby. Pre bližšie informácie pozri obrázok 2.
2. K prerušeniu prevádzky museli pristúpiť v najväčšej miere podnikatelia v sektore ubytovania a stravovania (82 % podnikateľov), ostatných služieb (73 % podnikateľov) a obchodu (66 %). No zároveň približne 1/5 priemyselných podnikov (20 %) a stavebných spoločností (18,2 %) uviedla, že musela pozastaviť činnosť, pretože im chýbali vstupy (napr. materiál od dodávateľov).
3. Na otázku, aké opatrenia zaviedli alebo zvažujú zaviesť firmy do praxe, aby znížili svoje straty, 41 % respondentov uviedlo, že investujú vlastné rezervy z minulosti, aby udržali chod firmy; 22 % respondentov uviedlo, že bude musieť v blízkej dobe prepustiť niektorých zamestnancov alebo rozviazať zmluvy so spolupracujúcimi živnostníkmi; 15 % respondentov sa dohodlo so zamestnancami na skrátených úväzkoch; 23 % respondentov uviedlo, že zamestnanci pracujú z domu, 10 % respondentov rokovalo s dodávateľmi o predĺžení splatností faktúr a 10 % respondentov začalo prispôbovať svoj výrobný program novým potrebám trhu; 9 % respondentov začalo hľadať nových zákazníkov a nové trhy.
4. Na otázku, aké dočasné opatrenia od vlády by podnikateľom najviac pomohli na preklopenie náročného obdobia, až 51 % respondentov by uvítalo zníženie zamestnaneckých odvodov, daňové odklady, príspevok na časť mzdových nákladov, 26 % respondentov by uvítalo bezúročné pôžičky od štátu na preklopenie výpadku príjmov a nastávajúcej hospodárskej krízy.

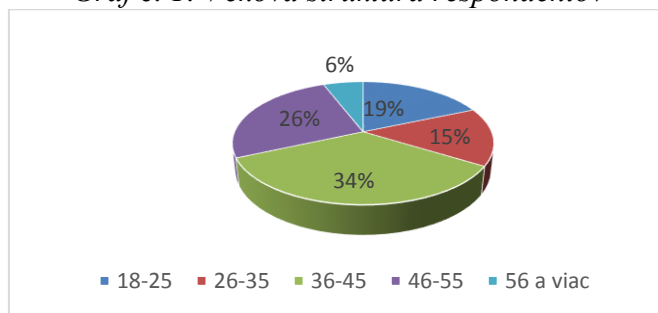
Obr. 2: Dopad opatrení vlády na podnikateľov

Zdroj: <https://www.podnikajte.sk/financie-na-podnikanie/dve-tretiny-malych-firiem-vydrzia-bez-prijatia-opatreni-najviac-mesiac>

V dňoch od 11. mája 2020 do 31. mája 2020 sme uskutočnili vlastný dotazníkový prieskum na vzorke 426 respondentov. Cieľom dotazníkového prieskumu bolo zistiť vplyv následkov krízy COVID-19 na finančnú situáciu ekonomických subjektov v Slovenskej republike, zistiť, či a akú formu štátnej pomoci využili na elimináciu negatívnych dopadov krízy. Do prieskumu sa zapojilo 156 mužov a 270 žien. Veková štruktúra respondentov je zobrazená v grafe č. 1.

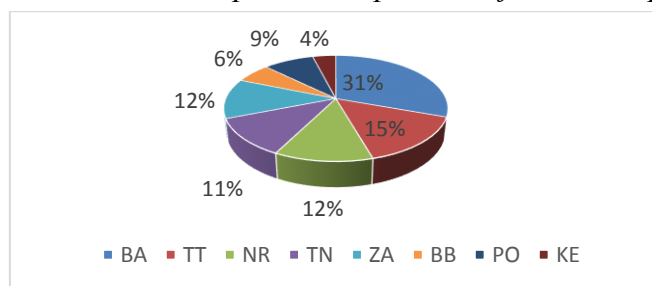
Graf č. 1: Veková štruktúra respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

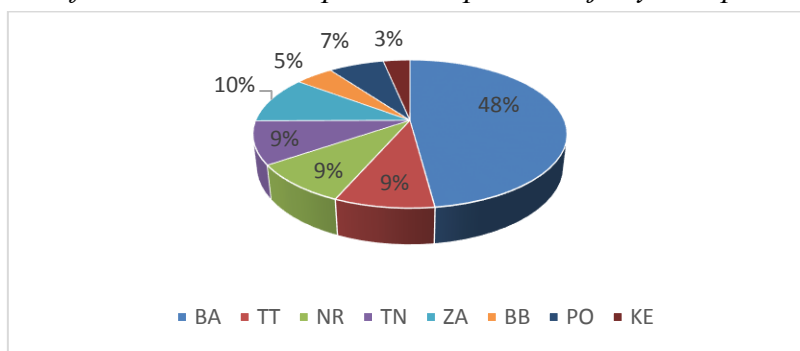
Štruktúra respondentov podľa krajov, v ktorom majú trvalý pobyt a krajov, v ktorých pracujú, resp. majú miesto podnikania, sú uvedené v grafoch číslo 2 a 3.

Graf č. 2: Štruktúra respondentov podľa kraja trvalého pobytu

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

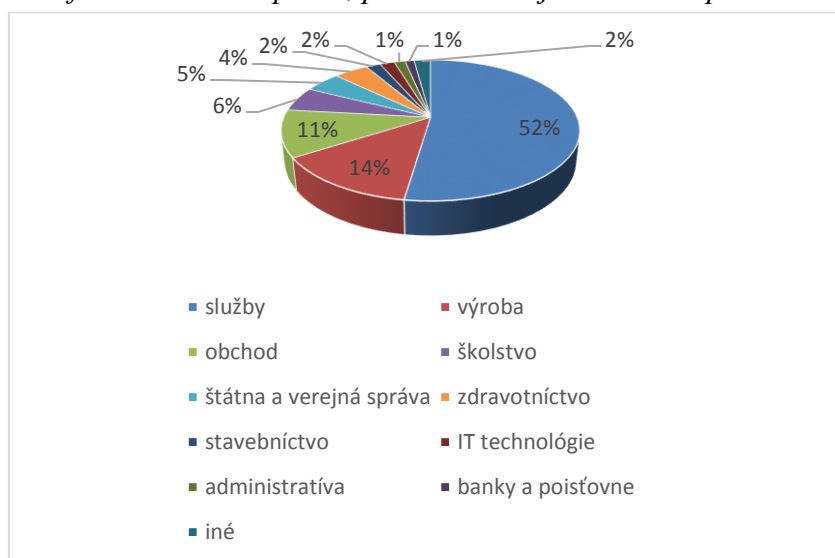
Graf č. 3: Štruktúra respondentov podľa kraja výkonu práce

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Z celkového počtu respondentov bolo 341 zamestnancov, 33 samostatne zárobkovo činných osôb, 21 osôb pôsobiacich ako konateľ spoločnosti, 12 osôb pôsobiacich ako spoločník v spoločnosti s ručením obmedzeným a 19 osôb uviedlo „iné“. Medzi týmito 19 osobami boli mamičky na materskej dovolenke, nezamestnaní evidovaní na trhu práce, dobrovoľne nezamestnaní, osoby na PN (nesúvisiacej s COVID-19), osoby na výsluhovom dôchodku a študenti pracujúci na dohodu. Najviac respondentov pracovalo v odvetví služieb (223), výroby (58), obchodu (46), školstva (24), štátnej alebo verejnej správy (20), zdravotníctva (19), stavebníctva (8), IT technológií (8), administratívy (6), v bankovom a poisťovníctve (5). Zvyšných deväť respondentov (iné) pôsobil v poľnohospodárstve, ozbrojených silách, policajnom zbore, bolo nezamestnaných alebo na rodičovskej dovolenke. Štruktúra respondentov podľa odvetvia práce (vykonávania podnikateľskej činnosti) je uvedená v grafe číslo 4.

Graf č. 4: Odvetvie práce, podnikateľskej činnosti respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

V súvislosti s uzavretím ekonomiky (tzv. lockdown) v dôsledku krízy COVID-19, 44 respondentov odpovedalo, že ich spoločnosť bola nútená úplne zatvoriť prevádzku, 197 respondentov odpovedalo, že im zamestnávateľ umožnil pracovať na homeoffice, pričom podmienky boli rôzne; 174 respondentov odpovedalo, že ich spoločnosť fungovala naďalej pri dodržaní prísnych hygienických opatrení, 32 respondentov uviedlo, že zamestnanci spoločnosti

zostali doma a poberajú mzdu vo výške 60 % priemerného zárobku z titulu prekážky na strane zamestnávateľa a 39 respondentov uviedlo iné skutočnosti. Viacerí respondenti využili možnosť viacnásobnej odpovede, preto sa mnohé odpovede prekrývajú.

V rámci iných skutočností respondenti uvádzali, že:

- a) zamestnávateľ dal zamestnancom na výber a mohli sa rozhodnúť, či chcú pracovať z domu, alebo chcú chodiť do práce,
- b) zamestnanci pracovali z domu, ale len s 80 % náhradou mzdy,
- c) zamestnanci pracovali 3 dni v týždni, 2 dni boli doma so 60 % náhradou mzdy,
- d) prvé dva týždne boli zamestnanci doma so 100 % náhradou mzdy, následne pracovali 4 hodiny, resp. 6 hodín denne, ale bez krátenia mzdy,
- e) zamestnanci chodili do práce sporadicky v závislosti od množstva objednávok,
- f) zamestnanci pracovali ešte na vyššie obrátky,
- g) spoločnosť síce bola nútená zavrieť prevádzku, ale vykonávala rozvoz tovaru na základe telefonických alebo internetových objednávok, účtovníčka spoločnosti mala homeoffice, predavač bol doma so 60 % náhradou mzdy,
- h) zamestnanci spoločnosti boli doma (nepracovali) s náhradou mzdy vo výške 80 %,
- i) časť zamestnancov pracovala, časť čerpala dovolenku,
- j) spoločnosť v prvom kroku umožnila zamestnancom prácu na homeoffice, následne úplne odstavila prevádzku a v treťom kroku zamestnanci zostali doma z dôvodu prekážky na strane zamestnávateľa,
- k) časť zamestnancov bola doma s náhradou mzdy vo výške 80 %, časť zamestnancov pracovala, vykonávala rekonštrukčné práce, ktoré nie sú možné za bežnej prevádzky,
- l) zamestnanci chodili 2 dni v týždni do práce a dostávali 100 % mzdy, 3 dni v týždni boli doma (nepracovali) s 80 % náhradou mzdy,
- m) spoločnosť bola nútená zamestnancov prepustiť, najskôr došlo k prepusteniu brigádnikov a následne aj zamestnancov pracujúcich na trvalý pracovný pomer. Jeden zamestnanec pripustil, že keď dôjde k obnoveniu prevádzky, prepustených zamestnancov zoberie spoločnosť späť. Niektoré spoločnosti boli nútené zrušiť niektoré oddelenia,
- n) zamestnanci pracovali 2 dni v týždni na homeoffice, 2 dni v týždni boli doma s 80 % náhradou mzdy a 1 deň v týždni boli v práci pri dodržaní hygienických opatrení,
- o) zamestnanci si čerpali starú dovolenku,
- p) sú nezamestnaní, na rodičovskej dovolenke, alebo práce neschopní.

V ďalšej časti dotazníka nás zaujímalo, ako konkrétne sa kríza súvisiaca s COVID-19 dotkla respondentov ako zamestnancov. Respondenti mali opäť možnosť viacnásobnej odpovede. Najviac respondentov, a to až 197 uviedlo, že pracovalo z domu (homeoffice), 28 respondentov zostalo doma na OČR s deťmi, 7 respondentov čerpalo náhradné voľno, 17 respondentov bolo doma na neplatenom voľne, 53 respondentov bolo doma s krátenou mzdou (z dôvodu prekážky na strane zamestnávateľa) a až 143 respondentov uviedlo iné skutočnosti. Opäť sa viaceré odpovede prelínali vzhľadom na možnosť výberu viacnásobných odpovedí. V rámci iných skutočností respondenti uvádzali, že:

- a) boli v práci pri dodržaní prísnych hygienických podmienok (88 respondentov),
- b) pracovali v skrátenej pracovnej dobe,
- c) striedali prácu z domu s prácou na pracovisku,
- d) dostali výpoveď,
- e) boli na rodičovskej dovolenke,

- f) boli evidovaní na úrade práce,
- g) boli práce neschopní,
- h) boli do 10. 5. na homeoffice a od tohto dátumu vykonávali prácu na pracovisku,
- i) boli doma s nekrátenou mzdou,
- j) čerpali starú dovolenku,
- k) pracovali v rámci zmenených pracovných podmienok, 2 týždne práce, 2 týždne pohotovostného voľna.

Analýzou odvetvia, v ktorom pracujú jednotliví respondenti, vyplynulo, že z tých, ktorí pracovali počas uzavretia ekonomiky z domu (homeoffice), najviac respondentov pochádzalo z odvetvia služieb, ako to môžeme vidieť v tabuľke č. 1.

Tab. 1: Počet zamestnancov pracujúcich na homeoffice v závislosti od odvetvia zamestnania

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

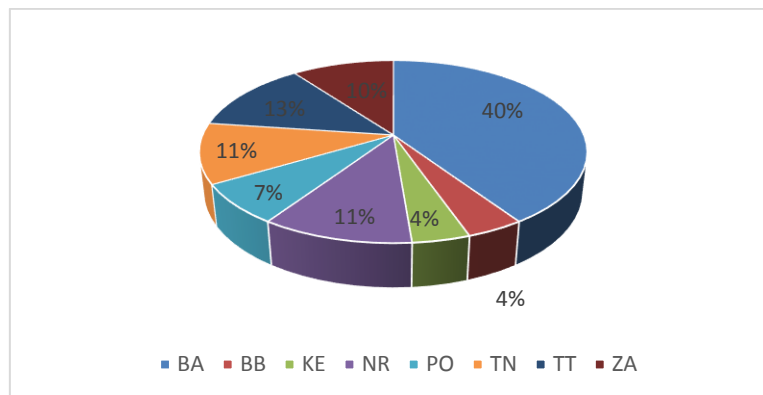
Homeoffice v závislosti od odvetvia										
Frequency Deviation Col Pct	IT sektor	administrat íva	Banko vý a pois ný sektor	Nezam estnan ý	obchod	ozbroj ené sily SR	polica j ný zbor	poľnohospodár stvo	rodičovská dovolenka	
Homeoffice	8 4.3005 100.00	3 0.2254 50.00	2 -0.312 40.00	0 -0.462 0.00	15 -6.272 32.61	0 -0.462 0.00	0 -0.462 0.00	0 -0.462 0.00	0 -0.462 0.00	0
Iné	0 -4.3 0.00	3 -0.225 50.00	3 0.3122 60.00	1 0.4624 100.00	31 6.2723 67.39	1 0.4624 100.00	1 0.4624 100.00	1 0.4624 100.00	1 0.4624 100.00	1
Spolu	8	6	5	1	46	1	1	1	1	1
	škols tvo	služby	služby + obchod	šport	štátna alebo verejná správa	staveb níctvo	výroba	výskum a vývoj	zdravot níctvo	spolu
Homeoffice	12 0.9014 50.00	130 26.876 58.30	1 0.5376 100.00	0 -0.462 0.00	10 0.7512 50.00	2 -1.7 25.00	12 -14.82 20.69	1 0.0751 50.00	1 -7.786 5.26	197
Iné	12 -0.901 50.00	93 -26.88 41.70	0 -0.538 0.00	1 0.4624 100.00	10 -0.751 50.00	6 1.6995 75.00	46 14.822 79.31	1 -0.075 50.00	18 7.786 94.74	229
Spolu	24	223	1	1	20	8	58	2	19	426

Možnosť zostať doma na OČR s deťmi využilo najviac zamestnancov z odvetvia služieb (14), po 3 zamestnanci z odvetvia obchodu, výroby a administratívy a po 1 zamestnancovi zamestnanci zo školstva, štátnej, resp. verejnej správy, stavebníctva a zdravotníctva. Náhradné voľno čerpalo iba 5 zamestnancov z odvetvia výroby a 2 zamestnanci z odvetvia služieb. Neplatené voľno čerpalo 12 zamestnancov z odvetvia služieb, 1 zamestnanec z bankového sektora, 1 zamestnanec z obchodu, 1 z výroby a 1 zo zdravotníctva. Doma s krátenou mzdou zostalo 21 zamestnancov z odvetvia výroby, 19 zamestnancov z odvetvia služieb, po 6 zamestnancov z obchodu a školstva a 1 zamestnanec zo štátnej, resp. verejnej správy.

Z analýzy dotazníka vyplynulo, že najviac zamestnancov, ktorí zostali po uzavretí ekonomiky pracovať z domu na homeoffice, pochádzalo z Bratislavského kraja (80), z Trnavského kraja (25), Nitrianskeho a Trenčianskeho kraja (po 21 respondentov), najmenej

respondentov pracujúcich na homeoffice pochádzalo z Banskobystrického a Košického kraja (po 8 respondentov). Podrobný prehľad je uvedený v grafe č. 5.

Graf č. 5: Štruktúra pracujúcich na homeoffice podľa krajov

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Z respondentov pracujúcich na homeoffice, ktorí sa zúčastnili prieskumu, bolo 74 mužov a 123 žien, ako uvádza tabuľka č. 2.

Tabuľka č. 2: Pracujúci na homeoffice v závislosti od pohlavia

Pracujúci na homeoffice podľa pohlavia			
homeoffice	pohlavie		
Frequency Deviation Col Pct	muž	žena	Total
homeoffice	74 1.8592 47.44	123 -1.859 45.56	197
iné	82 -1.859 52.56	147 1.8592 54.44	229
Total	156	270	426

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Najviac pracujúcich na homeoffice bolo vo vekovej kategórii 36 – 45 rokov, najmenej vo vekovej kategórii nad 56 rokov, ako uvádza tabuľka č. 3.

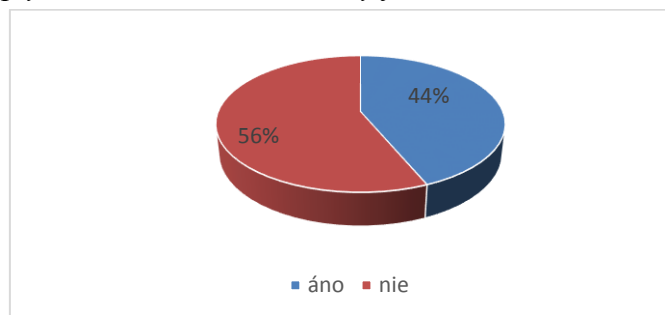
Tabuľka č. 3: Pracujúci na homeoffice v závislosti od veku

Pracujúci na homeoffice v závislosti od veku						
Homeoffice	Vekové kategórie					Total
Frequency Deviation Col Pct	18-25	26-35	36-45	46-55	56 a viac	Total
homeoffice	56 19.467 70.89	38 7.9413 58.46	76 8.0211 51.70	24 -26.87 21.82	3 -8.561 12.00	197
ine	23 -19.47 29.11	27 -7.941 41.54	71 -8.021 48.30	86 26.869 78.18	22 8.561 88.00	229
Total	79	65	147	110	25	426

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Z odpovedí dotazníka vyplynulo, že uzavretie ekonomiky neovplyvnilo finančnú situáciu domácností u 240 respondentov, naopak 186 respondentov uviedlo, že uzavretie ekonomiky finančnú situáciu ich domácností ovplyvnilo, ako to môžeme vidieť v grafe číslo 6.

Graf č. 6: *Ovplyvnilo uzavretie ekonomiky finančnú situáciu vašej domácnosti?*

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

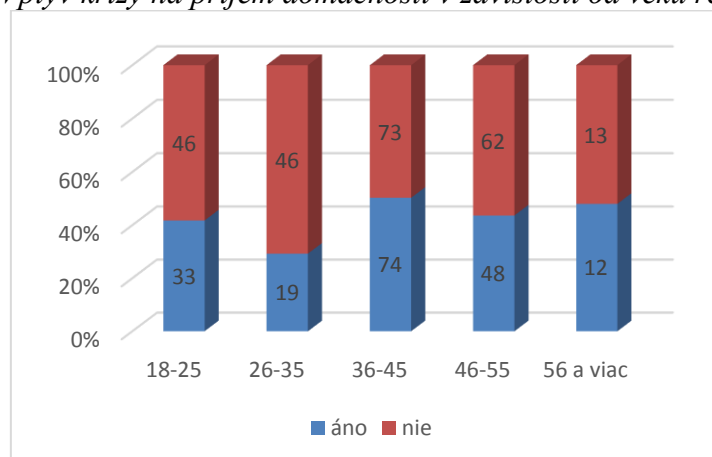
Zo 186 respondentov, ktorých príjem domácností bol ovplyvnený krízou súvisiacou s COVID-19, najviac respondentov (74) pochádzalo z vekovej kategórie 36 – 45 rokov, čo predstavuje takmer 40 % respondentov ovplyvnených krízou. Z vekovej kategórie 18 – 25 rokov 33 respondentov uviedlo, že kríza súvisiaca s uzavretím ekonomiky ekonomickú situáciu ich domácnosti ovplyvnila, naopak 46 respondentov uviedlo, že neovplyvnila. Z 240 respondentov, ktorých príjem domácnosti nebol ovplyvnený krízou súvisiacou s COVID-19, najviac respondentov (73) pochádzalo z vekovej kategórie 36 – 45 rokov, čo predstavuje 30,42 % z respondentov neovplyvnených krízou. Podrobnejšia analýza je uvedená v tabuľke č. 4. a grafe č. 7.

Tabuľka č. 4: *Vplyv krízy na príjem domácností v závislosti od veku respondentov*

Vplyv krízy na príjem domácností v závislosti od veku			
Veková kategória	Vplyv krízy na príjem		
Frequency Col Pct	áno	nie	Total
18-25	33 17.74	46 19.17	79
26-35	19 10.22	46 19.17	65
36-45	74 39.78	73 30.42	147
46-55	48 25.81	62 25.83	110
56 a viac	12 6.45	13 5.42	25
Total	186	240	426

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

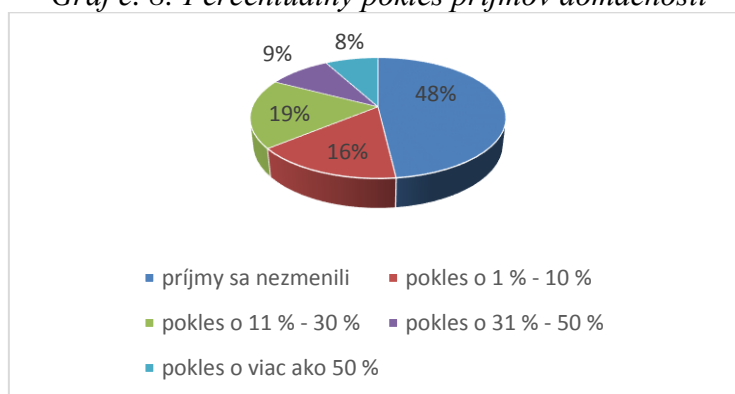
Graf č. 7: Vplyv krízy na príjem domácností v závislosti od veku respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Percentuálny pokles príjmov domácností respondentov z dôvodu krízy súvisiacej s COVID-19 a uzavretím ekonomiky je uvedený v grafe číslo 8.

Graf č. 8: Percentuálny pokles príjmov domácností

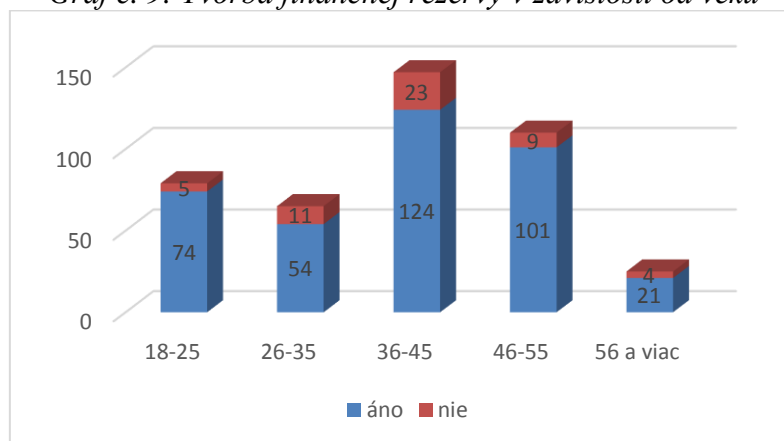

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Z uvedeného grafu č. 8 vyplýva, že až 48 % respondentov uvádza, že sa ich príjmy v súvislosti s uzavretím ekonomiky nezmenili, 16 % respondentov uvádza pokles do 10 %, 19 % respondentov uvádza pokles od 11 % do 30 % a 17 % respondentov pocítilo viac ako 31 % pokles príjmov v dôsledku krízy COVID-19 a následným uzavretím ekonomiky.

Na otázku, či si respondenti zvyknú vytvárať určitú finančnú rezervu na preklopenie náhodných negatívnych javov vedúcich k poklesu príjmov ich domácností, kladne odpovedalo až 374 respondentov, naopak finančnú rezervu si nezvykne vytvárať iba 52 respondentov. Z 374 respondentov, ktorí si zvyknú vytvárať finančnú rezervu, až 124 bolo z vekovej kategórie 36 – 45 rokov, čo predstavuje 33,16 % respondentov vytvárajúcich si finančnú rezervu. Podrobný prehľad je uvedený v grafe č. 9.

Graf č. 9: Tvorba finančnej rezervy v závislosti od veku

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

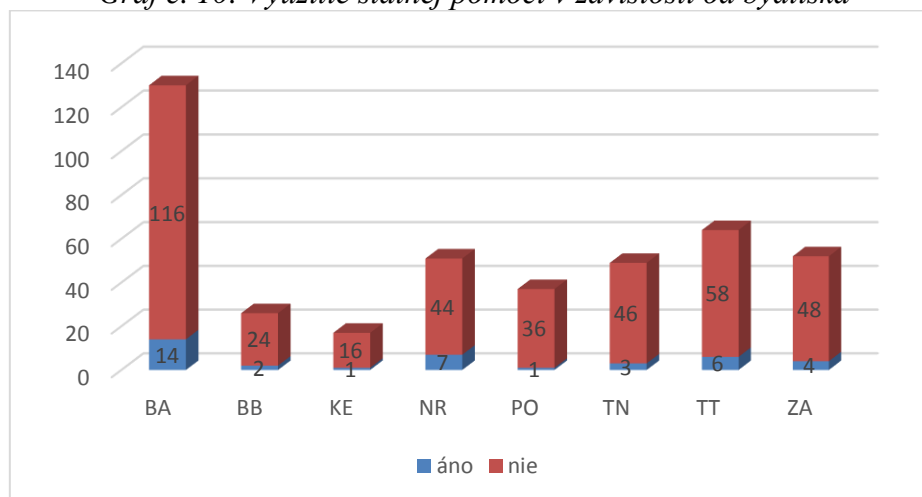
Vzhľadom na to, že štát od začiatku vytváral podmienky pre ohrozené skupiny zamestnancov, podnikateľov, firmy, zaujímalo nás, či respondenti využili nejakú formu pomoci od štátu na preklenutie dočasného výpadku príjmov. Na túto otázku kladne odpovedalo 38 respondentov, naopak 388 respondentov žiadnu formu pomoci od štátu nevyužilo. Z 38 respondentov, ktorí využili pomoc od štátu, najviac respondentov pochádzalo z Bratislavského kraja (14). Podrobnejšia analýza je uvedená v tabuľke č. 5 a v grafe č. 10.

Tabuľka č. 5: Využitie štátnej pomoci v závislosti od miesta bydliska

Využitie štátnej pomoci v závislosti od bydliska			
Samosprávny kraj	Využitie štátnej pomoci		
Frequency Col Pct	áno	nie	Total
BA	14 36.84	116 29.90	130
BB	2 5.26	24 6.19	26
KE	1 2.63	16 4.12	17
NR	7 18.42	44 11.34	51
PO	1 2.63	36 9.28	37
TN	3 7.89	46 11.86	49
TT	6 15.79	58 14.95	64
ZA	4 10.53	48 12.37	52
Total	38	388	426

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Graf č. 10: Využitie štátnej pomoci v závislosti od bydliska

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Najviac respondentov, a to až 368 uviedlo, že nebolo potrebné využiť žiadnu pomoc od štátu, 22 respondentov využilo posun termínov pre podanie daňových priznaní, pre úhradu daní a preddavkov na daň, 19 respondentov využilo podanie žiadosti o príspevok od štátu (pre samostatne zárobkovo činné osoby a jednoosobové spoločnosti s ručením obmedzeným), 15 respondentov využilo odklad splátok úverov, 5 respondentov využilo odklad lízingových splátok, 3 respondenti využili posun termínov pre úhradu poistného do Sociálnej poisťovne a do zdravotných poisťovní, 15 respondentov uviedlo iné skutočnosti v rámci svojich odpovedí. Odpovede sa prelínali vzhľadom na možnosť výberu viacerých odpovedí, z čoho vyplýva, že respondenti využili naraz viaceré formy pomoci od štátu. Z 15 respondentov, ktorí využili odklad splátok úverov, jeden respondent požiadal zároveň aj o posun termínov pre podanie daňového priznania a úhrady daní, jeden respondent požiadal zároveň o odklad lízingových splátok a posun termínov pre podanie daňového priznania, dvaja respondenti požiadali zároveň o príspevok od štátu, jeden respondent využil všetky formy pomoci od štátu, t. j. okrem odkladu splátky úverov, požiadal o odklad lízingových splátok, posun termínov pre podanie daňového priznania a úhradu daní, posun termínov pre úhradu poistného do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní a zároveň podal žiadosť o príspevok od štátu, jeden respondent zároveň požiadal o posun termínov pre podanie daňového priznania a úhradu daní a o príspevok od štátu. Z 5 respondentov, ktorí požiadali o odklad lízingových splátok, jeden požiadal aj o posun termínu pre podanie daňových priznaní a úhrady daní. Z 22 respondentov, ktorí požiadali o posun termínov pre podanie daňových priznaní a pre úhradu daní, jeden požiadal zároveň o odklad lízingových splátok, jeden požiadal zároveň o odklad splátok úverov, dvaja respondenti požiadali zároveň o príspevok od štátu, dvaja respondenti požiadali zároveň o posun termínov pre úhradu poistného do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní a o príspevok od štátu, jeden respondent zároveň požiadal o odklad splátky úveru a podal žiadosť o príspevok od štátu a jeden respondent využil všetky nami uvedené formy pomoci od štátu. Traja respondenti, ktorí požiadali o posun termínov pre úhradu poistného do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní, zároveň podali žiadosť o príspevok od štátu a požiadali aj o posun termínov pre podanie daňových priznaní a úhradu daní, pričom jeden z nich využil všetky formy nami uvedenej pomoci od štátu. Z uvedeného vyplýva, že najčastejšou formou pomoci od štátu, ktorú podnikateľské subjekty využili, bol odklad termínov pre podanie daňových priznaní, pre úhradu daní a preddavkov na daň. Väčšina podnikateľov sa snažila skombinovať viaceré formy pomoci.

Prehľad pomoci v závislosti od odvetvia, v ktorom bol respondent zamestnaný, je uvedený v tabuľke č. 6.

Tabuľka č. 6: Prehľad žiadanej pomoci v závislosti od odvetvia

Pomoc/odvetvie	služby	výroba	stavebníctvo	zdravotníctvo	školsťvo	nezamestnaní	obchod
Odklad splátok úverov	11	2	1	1			
Odklad lízingových splátok	3			1	1		
Odklad podania DP, úhrady daní	16			1	2	1	2
Odklad úhrady poistného do SP a ZP	2				1		
Podanie žiadosti o príspevok od štátu	14	1		1	1		2
Spolu	46	3	1	4	5	1	4

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dotazníkového prieskumu

Z tabuľky č. 6 vyplýva, že najčastejšie sa o rôzne formy štátnej pomoci uchádzali respondenti pôsobiaci v odvetví služieb, ktorí využili až 46 rôznych foriem pomoci.

V rámci iných skutočností sa najčastejšie objavili nasledujúce odpovede:

- nevyužili sme žiadnu pomoc, pretože na žiadnu nemáme nárok,
- bol to náročný proces, nepustili sme sa do toho,
- možnosť čerpať ošetrovné a byť doma s deťmi.

Uvedený dotazníkový prieskum bol realizovaný v druhej polovici mája 2020, keď už v Slovenskej republike došlo k uvoľneniu opatrení v rozsahu všetkých 4 fáz prezentovaných vládou. Z analýzy prijatých reštrikčných a ozdravných opatrení vlády vyplynulo, že prísne epidemiologické opatrenia, ktoré boli na Slovensku prijaté v súvislosti s objavením sa prvého prípadu nakazeného koronavírusom v marci 2020, nemali perspektívu udržateľnosti na dlhšie obdobie. Takmer okamžite po spustení 4. fázy uvoľňovania opatrení sa situácia začala meniť a pozícia Slovenska v boji s koronavírusom poklesla. Extrémne reštrikčné opatrenia realizované na jar a následné uvoľnenie opatrení v lete sa ukázali ako nekonceptné.

V súčasnosti na prahu druhej vlny pandémie (po skončení letnej sezóny) môžeme konštatovať, že prvým sektorom, ktorý zaznamenal katastrofický prepád tržieb, boli cestovné kancelárie. Nasledovali hotely a reštaurácie. (Ižip, 2020b) Podľa Kullová (2020) reštrikčné opatrenia sa vo významnej miere dotkli najmä tzv. horeca segmentu, čo sú hotely, reštaurácie a kaviarne, kde legislatívne opatrenia spôsobili tomuto segmentu na Slovensku prepád príjmov od marca do júna o štvrtinu. Až 60 % podnikov pôsobiacich v gastrosektore hlási pokles tržieb oproti minulému roku, naopak len 32 % podnikov uvádza návštevnosť porovnateľnú s minulým letom. Odhadovaný pokles tržieb v bytovacích zariadeniach je v porovnaní s minuloročnou letnou sezónou až 40 %. V sektore hotelov a stravovania bolo na Slovensku doteraz prepustených viac ako 20 000 zamestnancov.

Podľa Janko (2020) je bilancia po pol roku od vypuknutia prvej vlny pandémie na Slovensku neradostná. V prípade hrubého domáceho produktu je k dispozícii zatiaľ iba odhad

za druhý štvrtýrok, kde sa odhaduje pokles o 10,4 % na rovnakú hodnotu ako pred tromi rokmi. Nezamestnanosť v júli vystúpila na 7,65 %, čo je najvyššia hodnota od jari 2017. Rekordným mesiacom bol apríl, počas ktorého počet nezamestnaných stúpol o 26,6 %.

Reálne dopady krízy súvisiacej s COVID-19 budú známe až po zostavení účtovnej závierky za účtovné obdobie 2020. Už teraz však môžeme konštatovať, že pre mnohé subjekty (podnikatelia, firmy, neziskové účtovné jednotky, SZČO) bola kríza likvidačná.

4 Záver

Cieľom príspevku bolo analyzovať opatrenia vlády a následné legislatívne zmeny, ktoré boli prijaté za účelom zmiernenia negatívnych dopadov krízy súvisiacej s pandémiou COVID-19 a vyhodnotiť vplyv vládou prijatých opatrení na ekonomickú situáciu subjektov v SR, okrem iného aj prostredníctvom dotazníkového prieskumu.

Opatrenia vlády, ktoré boli prijaté za účelom obmedzenia šírenia vírusu COVID-19 takmer okamžite po objavení sa prvého pozitívneho prípadu v SR, na jednej strane viedli k zaradeniu Slovenska medzi jednu z krajín, kde výskyt pozitívnych prípadov výrazne zaostával za celosvetovým priemerom, no na druhej strane mali taký rapidný negatívny vplyv na slovenskú ekonomiku, že pre mnohé subjekty sa stali likvidačnými. Prísne epidemiologické opatrenia prijaté v marci 2020 nemali perspektívu udržateľnosti na dlhšie obdobie. Takmer okamžite po uvoľnení opatrení (po spustení 3. a 4. fázy uvoľňovania opatrení), najmä v súvislosti s otvorením hraníc a zrušením povinnej štátnej karantény, začal počet pozitívnych prípadov stúpať. Od polovice septembra môžeme pozorovať extrémny nárast chorých a táto nekoncepčnosť súčasnej kovidovej politiky môže vyústiť opäť do uzavretia ekonomiky, či obmedzenia mobility. Skúsenosti však naznačujú, že lockdown ekonomiky, obmedzenie spoločenského a ekonomického života tak, ako boli riešené na jar 2020 v rámci 1. vlny pandémie, je zbytočne drastické a necitlivé.

V dôsledku reštrikčných opatrení musela vláda následne hľadať spôsoby zvrátenia ich negatívnych dopadov na ekonomiku. Významnou pomocou bol odklad splátok úverov, možnosť žiadať o príspevok od štátu (SZČO), umožnenie posunutia termínov pre podanie daňových priznaní, zostavenie účtovnej závierky, ako aj termínov pre úhradu daní, či poisťného do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní. Veľa zamestnávateľov, ktorým to predmet ich podnikateľskej činnosti dovolil, umožnilo svojim zamestnancom pracovať z domu (tzv. homeoffice). Ďalšou formou pomoci, ktorú uvítalo viacero zamestnancov (najmä matiek), bola možnosť zostať s deťmi na OČR.

Uzavretie ekonomiky ovplyvnilo finančnú situáciu domácností u 56 % respondentov, pričom 36 % respondentov uvádza viac ako 10 % pokles príjmov (z toho 17 % respondentov viac ako 30 % pokles). Zaujímavou pôsobí skutočnosť, že zo 426 respondentov, ktorí sa zúčastnili prieskumu, až 374 respondentov si zvykne vytvárať finančnú rezervu na preklenutie náhodných negatívnych javov.

V čase realizácie dotazníkového prieskumu bola situácia s poskytovaním priamej štátnej pomoci dosť rozporuplná, nejasná, podnikatelia sa sťažovali na prísnosť podmienok, zbytočnú byrokraciu, nejednoznačné pravidlá, zdĺhavosť procesu, ktoré ich následne od podania žiadosti o pomoc odrádzali.

Konkrétny dopad negatívnych dôsledkov krízy COVID-19 na podnikateľské subjekty bude známy po zostavení účtovnej závierky za účtovné obdobie 2020, keď budú k dispozícii konkrétne čísla a budeme vedieť porovnať finančnú situáciu a výnosnosť za rok 2020 s predchádzajúcimi účtovnými obdobiami. V súčasnosti na prahu druhej vlny pandémie však už vieme konštatovať, že prvým sektorom, ktorý zaznamenal katastrofický prepád tržieb, sú cestovné kancelárie, nasledované tzv. horeca segmentom, kam patria reštaurácie, hotely, kaviarne. V gastrosektore hlási až 60 % podnikov pokles tržieb v porovnaní s minulým rokom,

pokles tržieb v ubytovacích zariadeniach je viac ako 40 %. Rast nezamestnanosti a pokles HDP sú ďalšie negatívne dôsledky krízy COVID-19.

Na zmiernenie podobných negatívnych dopadov v budúcnosti by mala vláda prijať koncepčné riešenia, ktoré by umožnili týmto negatívnym javom predchádzať. Skúsenosti z aktuálnej mimoriadnej situácie ukázali, že v Slovenskej republike existuje priestor na zavedenie systémovej podpory udržania pracovných miest v prípade ekonomických ťažkostí. Jednou z možností je tzv. Kurzarbeit (po vzore nemeckého systému), ktorý sa plánuje zaviesť od roku 2022 a ktorý spočíva v tom, že zamestnanec sa pri skrátení pracovného času vzdá určitej časti mzdy, menšiu časť jeho mzdy uhradí zamestnávateľ a zvyšnú časť mzdy zaplatí štát, čím dôjde v konečnom dôsledku k zníženiu nákladov pre zamestnávateľa.

Literatúra

- [1] Bečka, M. (2020). Vplyv súčasnej globálnej pandémie SARS-CoV-2 na zamestnanosť v ekonomike Slovenskej republiky: <The> Impact of the Current Global Pandemic of SARS-CoV-2 on Employment in the Slovak Economy. *Ekonomické Rozhľady: Vedecký Časopis Ekonomickej Univerzity V Bratislave*, 49(2), 188-214.
- [2] Finstat (2020). Analýza sektorov priamo ohrozených koronavírusom. Retrieved September 25, 2020 from <https://finstat.sk/analyzy/analyza-sektorov-priamo-ohrozenych-koronavirusom>.
- [3] Gulisová, S. (2020, April 20). Matovič predstavil 4 fázy uvoľňovania obmedzení. Otvorenie ekonomiky je možné do niekoľkých týždňov. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.forbes.sk/matovic-predstavil-4-fazy-uvolnovania-obmedzeni-uplne-otvorenie-ekonomiky-je-mozne-do-niekolkych-tyzdnov/>.
- [4] Ižip, R. (2020a). Ako preplávať druhou vlnou. *TREND*, 29 (35), 13-15.
- [5] Ižip, R. (2020b). Slováci ostali doma, cestovné kancelárie majú hlavu v smútku. *TREND*, 29 (37), 14-15.
- [6] Janko, M. (2020). Vírus vymazal tri roky prosperity. Nezamestnanosť aj HDP sa v dôsledku pandémie dostali na úroveň roku 2017. *TREND*, 29 (35), 66.
- [7] Kullová, Z. (2020). Druhý lockdown už hotelieri nezvládnu. *TREND*, 29 (37), 22-23.
- [8] Máziková, K. & Antalová, R. (2020). Reducing Economic Impact of COVID-19 Pandemic from Accounting Entity Perspective. *Účetnictví A Auditing V Procesu Světové Harmonizace: Sborník Z Mezinárodní Vědecké Konference, Slapy, 8.-10. Září 2020*, 116-120.
- [9] Meluchová, J. & Mateášová, M. (2020). Changes in Labor Law and their Impact on Business Environment in the Slovak Republic. *Účetnictví A Auditing V Procesu Světové Harmonizace: Sborník Z Mezinárodní Vědecké Konference, Slapy, 8.-10. Září 2020*, 121-126.
- [10] Michalková, T. (2020, April 7). Firmy už nahlasujú prepúšťanie. Pomoc vlády nepresvedčila. Retrieved September 25, 2020 from <https://ekonomika.pravda.sk/firmy-a-trhy/clanok/547973-firmy-uz-nahlasuju-prepustanie-pomoc-vlady-nepresvedcila/>.
- [11] Solíková, V. (2020a, June 24). Opatrenia na zlepšenie podnikateľského prostredia od roku 2020 a neskôr. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.podnikajte.sk/pripravovane-zmeny-v-legislative/opatrenia-zlepsenie-podnikatelskeho-prostredia-2020-a-neskor>.
- [12] Solíková, V. (2020b, July 9). Podnikateľské kilečko – schválené opatrenia od roku 2020 a neskôr. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.podnikajte.sk/obchodne-pravo/podnikatelske-kilecko-schvalene>.

- [13] vlada.gov.sk (2020, July 21). I. Matovič: V nasledujúcich rokoch bude mať Slovensko z EÚ viac ako 40 mld. eur. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.vlada.gov.sk/i-matovic-v-nasledujucich-rokoch-bude-mat-slovensko-z-eu-viac-ako-40-mld-eur/>.
- [14] Zákon č. 66/2020 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony.
- [15] Zákon č. 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov.
- [16] ZMPS (2020, March 26). Dve tretiny malých firiem vydržia bez prijatia opatrení najviac mesiac. Retrieved September 25, 2020 from <https://www.podnikajte.sk/financie-na-podnikanie/dve-tretiny-malych-firiem-vydrzia-bez-prijatia-opatreni-najviac-mesiac>.
- [17] Vlastný dotazníkový prieskum.